

Прав Юрій Григорович,
к.е.н., доц., доцент,
докторант кафедри публічного адміністрування,
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та соціальних наук
ПАТ “Вищий навчальний заклад “Міжрегіональна академія управління персоналом”,
м. Київ
ORCID 0000-0003-0701-9479

УДК 334.7

doi: 10.34213/tp.20.02.15

ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДХОДІВ І ІНТЕГРАЦІЇ В ІНВЕСТИЦІЙНО-БУДІВЕЛЬНОМУ КОМПЛЕКСІ

Виокремлено підходи до оцінювання ефективності корпоративної інтеграції, з яких три підходи пов'язано: з теорією фінансового менеджменту, із забезпеченням конкурентних переваг, з теорією трансакційних витрат, а один – спрямовано на формування взаємовигідних довгострокових ділових відносин. Визначено фактори, що впливають на інвестиційний потенціал будівельного комплексу і визначають економічну ефективність диверсифікаційних програм.

Ключові слова: будівельна сфера, корпоративна інтеграція, стратегічне управління, інвестиційна діяльність, інвестиційно-будівельний комплекс, регіональний ринок.

Постановка проблеми. Однією з важливих тенденцій розвитку галузі будівництва можна назвати зростання упродовж останніх років частки збиткових підприємств у загальній кількості будівельних підприємств, що пов'язано з високим рівнем витрат на будівельно-монтажні роботи, низькою окупністю техніки й інвестиційних проєктів.

Унаслідок цього в Україні виникла гостра потреба в розробленні науково обґрунтованих методів і механізмів створення й забезпечення високоефективного функціонування великих будівельних організацій і холдингів, як правило, регіонального рівня.

Основними причинами недостатньо високого рівня розвитку підприємств в інвестиційно-будівельному комплексі є неефективна система управління інтеграційними процесами, відсутність адекватного методичного апарату аналізу та оцінювання ефективності інтеграційних процесів, раціональних моделей і механізмів управління інтеграційними процесами в інвестиційно-будівельному комплексі.

Зазначені обставини зумовляють необхідність розвитку наявного методичного інструментарію управління інтеграційними процесами з урахуванням особливостей підприємств інвестиційно-будівельного комплексу та специфіки реформування російської економіки, що, у свою чергу, зумовлює актуальність і своєчасність виконаного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Питання формування нових економічних відносин у будівельній галузі знайшли відображення в наукових працях таких вітчизняних вчених, як К. Басенко [1], Є. Вилгін [2; 3], О. Дарушин [4], Ж. Крисько [5], А. Созанський [6] та ін. Разом із тим наявні нині науково-практичні розробки системи і механізмів управління інтеграційними процесами при створенні великих будівельних організацій не є систематизованими, мають, як правило, фрагментарний характер і потребують подальшого розроблення. Потребують розгляду і тенденції функціонування будівельної галузі у взаємозв'язку з макроекономічною ситуацією та станом будівельних підприємств.

© Прав Ю. Г., 2020

Мета статті полягає в розробленні характеристик підходів і визначення передумов інтеграції в будівельній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Одним із головних завдань реформування економіки України є формування нових господарських відносин між підприємствами. При цьому сферою державного регулювання залишаються макроекономічні перетворення із загальною тенденцією децентралізації управління, а основні важелі регулювання зміщуються на мікрорівень (рівень підприємства) з переходом до все більшої їх економічної самостійності на базі розвитку нових організаційних форм взаємодії підприємств і відносин власності.

Характеризуючи стан справ у будівництві, підкреслимо, що у виробничій структурі переважають малі підприємства. На цей час близько 95 % будівельних організацій мають штатну чисельність до 100 працівників, що не відповідає сучасним завданням і масштабами відновлювального зростання й розвитку інвестиційно-будівельного комплексу, не дозволяючи забезпечити конкурентоспроможність за умов розширення міжнародного співробітництва [6].

Сутність інтеграційного підходу полягає в обґрунтуванні стратегічних цілей розвитку підприємств інвестиційно-будівельного комплексу, виборі оптимальних рішень під час проведення їхньої реструктуризації, встановлення таких розрахункових показників зниження інтеграційних витрат, які за ефективного використання обмежених виробничих ресурсів із високою часткою ймовірності будуть приводити до досягнення очікуваних у майбутньому кількісних і якісних результатів інвестиційно-будівельної діяльності.

Способи стратегічного управління слід використовувати комплексно, оскільки вони впливають на окремі аспекти організації інвестиційної діяльності будівельних організацій у комплексі [3]. Якщо організаційно-економічний і аналітичний способи дозволяють оптимізувати зовнішні та внутрішні взаємодії інвестиційно-будівельного комплексу (ІБК) найбільших мегаполісів України, то інформаційно-аналітичний та нормативно-правові забезпечують досягнення максимального синергетичного ефекту від проведених змін. Покажемо дію інформаційно-аналітичного та нормативно-правового способів стратегічного управління інвестиційною діяльністю на прикладі побудови корпоративних структур і створення партнерств.

Об'єднання будівельних організацій у корпоративну структуру доцільно тільки в разі отримання від цього реального ефекту (рисунок). Перш ніж розглядати корпоративні структури як об'єкти оцінювання ефективності, слід розглянути їхні специфічні особливості:

1. Більшість учасників створюваних корпоративних структур – це дійові організації. Оцінка їхньої ефективності має у зв'язку з цим такі аспекти:

– зміна результативності використання дійових виробничих потужностей, потенціалу науково-дослідних і дослідно-конструкторських організацій;

– нові можливості для реальних інвестицій, що виникають у результаті формування корпоративних структур.

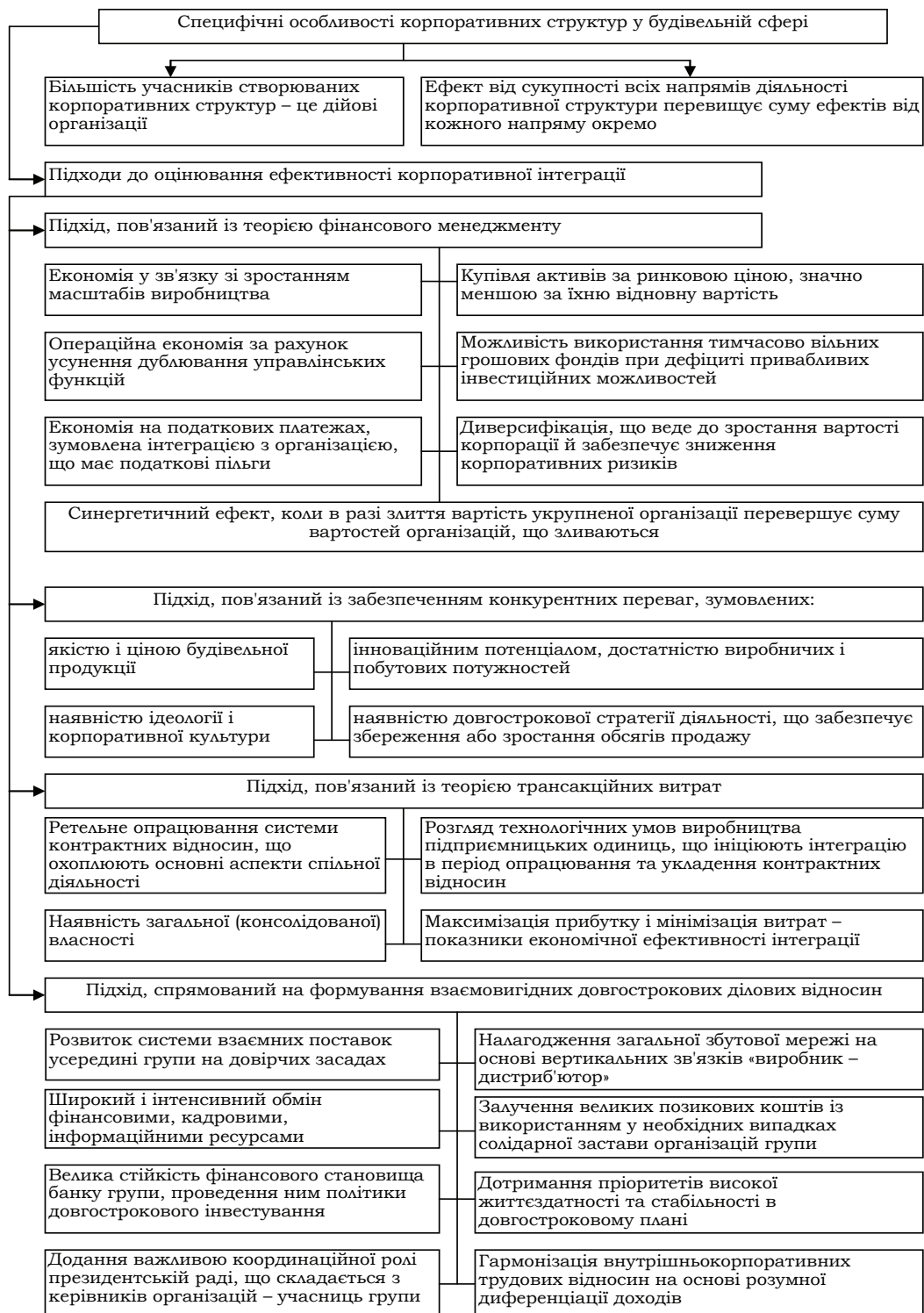

Рисунок. Характеристика підходів і передумови інтеграції в будівельній сфері

2. Особливу роль відіграє так званий синергетичний ефект, де ефект від сукупності всіх напрямів діяльності корпоративної структури перевищує суму ефектів від кожного напрямку окремо. ІБК передумови диверсифікації виробництва можна сформулювати в таких основних положеннях [7–9]:

- необхідність фіксації вартості об'єктів (для пайовиків) за 1-2 роки до того, як повні витрати на будівництво можна буде достовірно скалькулювати;
- залежність наступних етапів будівництва від ефективності роботи на попередніх: зрив графіків виконання робіт на одному з етапів може призвести до “ефекту доміно” для інших;
- висока прихильність до конкретного регіонального ринку.

Будівельна організація має об'єктивні конкурентні переваги тільки в тому регіоні, де в неї є матеріально-технічна база. Проекти створення мобільних будівельно-монтажних бригад у сучасних умовах недостатньо економічно ефективні, тому участь будівельної організації в тендерах навіть у сусідніх регіонах викликає додаткові труднощі. Тим часом зростання регіонального ринку будівництва обмежено попитом на нове житло і можливостями міської інженерної інфраструктури. Отже, не виключено можливість, коли будівельна організація зіткнеться зі зниженням обсягів виробництва на регіональному ринку і виникне необхідність розроблення альтернативних варіантів в інших регіонах;

- об'єктивна необхідність створення сприятливих умов для клієнтів – покупців житла, зацікавлених не тільки в якості квартири, що купується, а і в якості після родажного сервісного обслуговування.

У корпоративних структурах у результаті обігу акцій може істотно змінюватися склад власників, і тоді відбувається переділ власності. Масштаби цього процесу істотно відбиваються на життєдіяльності корпоративної структури і “внутрішніх” підприємств.

У процесі діяльності корпоративної структури можливі злиття, поглинання й викупи борговим фінансуванням.

Під поглинанням розуміється угода, у результаті якої здійснюється перехід прав власності на організацію, як правило, за одночасної зміни управлінського апарату і зміни виробничої, фінансової та інших політик.

Спираючися на світовий досвід корпоративного господарювання, досліджуваний у багатьох зарубіжних і низці новітніх вітчизняних наукових робіт, можна виокремити такі підходи до оцінювання ефективності корпоративної інтеграції [1; 3; 4]:

1. Підхід, що пов'язаний із теорією фінансового менеджменту, – передбачає такі основні мотиви об'єднання в корпоративну структуру:

- синергетичний ефект, коли в разі злиття вартість укрупненої організації перевершує суму вартостей організацій, що зливаються. Однею з можливих оцінок інтеграційного (синергетичного) ефекту може бути чистий приведений прибуток – традиційний показник для оцінювання економічної ефективності та його приріст у результаті створення корпоративної структури;
- операційна економія за рахунок усунення дублювання управлінських функцій, їхньої централізації та скорочення витрат на збут продукції;
- економія у зв'язку зі зростанням масштабів виробництва – його концентрація приводить до зниження витрат, більш ефективного використання ресурсів;
- економія на податкових платежах, зумовлена інтеграцією з органі-

зацією, що має податкові пільги; придбанням збиткової організації задля “зниження” своїх високих доходів; зростанням амортизаційних відрахувань при злиттях (що зменшує базу оподаткування);

– купівля активів за ринковою ціною. При цьому організація, що купує, вважає, що присвоєння сторонньої “дешевої” організації більшою мірою відповідає її перспективним цілям, ніж, наприклад, розгортання аналогічного виробництва. Очевидно, що економія на злитті стає відчутною, якщо керівництво базової організації знаходить ефективні способи використання нових активів;

– можливість використання тимчасово вільних грошових фондів за дефіциту привабливих інвестиційних можливостей (часто фінансові менеджери йдуть на купівлю чужих акцій замість того, щоб збільшувати дивіденди акціонерів або викуповувати власні акції);

– диверсифікація, що веде до зростання вартості корпорації, забезпечує зниження корпоративних ризиків і є спрямованою на завоювання тривалих конкурентних переваг.

Початкові стадії диверсифікації будівельних фірм, як правило, пов'язано з інтеграцією вниз, до постачальників будівельних матеріалів.

Аналізуючи діяльність корпорацій, що працюють у будівельній галузі, можна виділити основні фактори, що впливають на інвестиційний потенціал будівельного комплексу і визначають економічну ефективність диверсифікаційних програм [7–9]:

– рівень конкуренції в ІБК і можливу появу нових конкурентів;

– залежність будівельних організацій від появи товарів-замінників;

– капіталомісткість виробництва; інерційність будівельного виробництва, здатність будівельного комплексу реагувати на ринкові зміни;

– залежність будівельної організації від постачальників сировини, матеріалів і конструкцій; ступінь регулювання і контролю будівельної організації з боку державних органів;

– вираш від залучення позикових коштів, здатний істотно збільшити вартість корпоративної структури. Великій організації внаслідок зниження фінансових ризиків легше залучати кредитні ресурси під нижчі ставки. Розміри організації, взаємні гарантії її учасників, солідарна відповідальність підвищують привабливість корпорації для зовнішніх інвесторів;

– “перехід вигоди” від власників боргових зобов'язань до акціонерів (акціонери, по суті, присвоюють активи організації-боржника, скорочуючи обсяг виплат за боргами);

– додатковий прибуток на базі інформаційного ефекту злиття, що можливо за цілеспрямованої видачі на фондовий ринок інформації про майбутнє ефективне злиття. Факт злиття (поглинання) часто свідчить про недооцінку інвесторами потенційної прибутковості організації.

2. Підхід, пов'язаний із забезпеченням конкурентних переваг, що зумовлені [10]:

– якістю (споживчі характеристики) і ціною будівельної продукції (робіт, послуг);

– інноваційним потенціалом, достатністю виробничих і збутових потужностей;

– наявністю довгострокової стратегії діяльності, що забезпечує збереження або зростання обсягів продажу;

– наявністю ідеології й корпоративної культури.

Найважливіший показник конкурентоспроможності – частка кінцевої будівельної продукції, що продається корпорацією в загальному обсязі продажів аналогічної продукції. Головна позитивна якість розглянутого підходу – ув'язка ефективності діяльності організації з оптимізацією міжкорпоративних і внутрішньокорпоративних зв'язків, з добором “найцінніших” (у плані створення перспективних конкурентних переваг) ланцюжків взаємодії з постачальниками, збутовиками і покупцями. Проводячи перестановки, удосконалюючи або виключаючи з цих ланцюжків окремі елементи, можна істотно підвищити конкурентоспроможність корпорації.

Значення ідеологічного фактору для економічної ефективності корпоративної структури останнім часом значно зростає, бо тільки ідеологія відповідає на головне питання: “Навіщо ми всім цим займаємося?” – надаючи організаційній діяльності сенсу. У корпоративній структурі об'єктом управління стають не стільки співробітники і структури, скільки ідеї та цінності корпорації, тобто її ідеологія.

Разом із розвитком економічних відносин змінюється співвідношення юридичних і моральних сфер їхнього регулювання, бо законодавчих заходів виявляється недостатньо, вони доповнюються і частково замінюються культурними нормами, стереотипами, цінностями.

Поняття “корпоративна культура” визначає систему формальних і неформальних принципів та правил внутрішнього життя підприємництва, зумовлених місією та стратегією розвитку, і може розглядатися як сукупність найважливіших положень діяльності підприємства, що знаходять своє відображення в соціальних нормах і цінностях організаційної структури, системи управління та кадрової політики [11].

Аналізуючи ефективність управління корпоративною структурою на базі розглянутого підходу, необхідно:

- у кожному випадку виявляти, створення яких конкретно конкурентних переваг (на яких ринках, серед яких конкурентів) виступає в якості цільових завдань формування інтегрованої структури;
- зіставляти характеристики досліджуваної корпорації, що функціонує або проєктованої, та інших організацій, присутніх на споріднених ринках, якість і ціни продукції, робіт, послуг;
- враховувати інноваційний потенціал, технологічний рівень виробництва, достатність виробничих потужностей і збалансованих окремих елементів;
- відстежувати якість менеджменту і його здатність приймати рішення, які реалізують нагромаджений потенціал конкурентоспроможності;
- підтримувати належний рівень розвитку збутової та сервісної мережі;
- повне дослідження технологічних ланцюжків (із постачань, виробництва, збуту, сервісного обслуговування), що взаємодіють, і предметні дослідження для виявлення в кожному ланцюжку найбільш і найменш цінних компонентів (щодо перспективної стратегії корпорації та забезпечення її конкурентних переваг). Частка продажів відповідної будівельної продукції (її важливо фіксувати до і після створення інтегрованої структури) повинна знаходитися в центрі уваги аналітиків;
- основні принципи і правила ділової поведінки формулювати в нормативних кодексах (правила, що регулюють відносини всередині галузі, формулюються у професійних кодексах).

3. Підхід, спрямований на формування взаємовигідних довгострокових ділових відносин. Останніми роками в економіці країни спостерігається відхід від традиційної практики постійної зміни постачальників (у гонитві за мінімальною ціною). Створюються стійкі коопераційні зв'язки з постачальниками і споживачами як довгостроковими партнерами.

Основними функціями ідеології корпоративної структури можна назвати: визначення корпоративної мети; мобілізацію персоналу корпорації; визначення чітких критеріїв приналежності до певної корпоративної структури (принцип поділу “ми – вони”, “свій – чужий”); формування системи цінностей, яка допомагає в майбутньому вибрати найбільш прийнятні методи для досягнення поставленої мети.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Визначено сутність інтеграційної підходу, що полягає в обґрунтуванні стратегічних цілей розвитку підприємств інвестиційно-будівельного комплексу, виборі оптимальних рішень під час їхньої реструктуризації, встановлення таких розрахункових показників зниження інтеграційних витрат, які за ефективного використання обмежених виробничих ресурсів з високою часткою ймовірності будуть приводити до досягнення очікуваних у майбутньому кількісних і якісних результатів інвестиційно-будівельної діяльності.

Зазначено, що способи стратегічного управління слід використовувати комплексно, адже вони впливають на окремі аспекти організації інвестиційної діяльності будівельних організацій у комплексі. Визначено, що об'єднання будівельних організацій у корпоративну структуру є доцільним тільки в разі отримання реального ефекту від об'єднання.

Розглянуто специфічні особливості корпоративних структур: більшість учасників створюваних корпоративних структур – це дійові організації; ефект від сукупності всіх напрямів діяльності корпоративної структури перевищує суму ефектів від кожного напрямку окремо. Виокремлено такі підходи до оцінювання ефективності корпоративної інтеграції: підхід, пов'язаний із теорією фінансового менеджменту; підхід, пов'язаний із забезпеченням конкурентних переваг; підхід, пов'язаний із теорією трансакційних витрат; підхід, спрямований на формування взаємовигідних довгострокових ділових відносин. Визначено фактори, що впливають на інвестиційний потенціал будівельного комплексу і визначають економічну ефективність диверсифікаційних програм.

Список використаних джерел

1. Басенко К. О. Формування механізму реалізації державної стратегії регулювання інвестиційно-будівельного комплексу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 22. С. 49–52.
2. Вилгін Є. А. Реформування інвестиційно-будівельного комплексу регіону. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 6. С. 37–40.
3. Вилгін Є. А. Стратегічні інструменти державного регулювання розвитку регіонального інвестиційно-будівельного комплексу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 17. С. 115–118.
4. Дарушин О. В. Індикатори ефективності функціонування й розвитку інвестиційно-будівельної сфери регіону. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 30-1. С. 183–188.
5. Крисько Ж. Аналіз середовища реструктуризації підприємств будівельної галузі. *Економічний аналіз*. 2012. Вип. 10, ч. 4. С. 203–207.
6. Созанський Л. Й. Фінансове регулювання формування і використання капіталу будівельних підприємств : монографія. Київ : Вид-во Європейського ун-ту, 2012. 219 с.

7. Касап Н. Г. Перспективи застосування стратегії диверсифікації для підвищення економічної ефективності діяльності будівельного підприємства. URL: http://www.rusnauka.com/7_NMIV_2010/Economics/60110.doc.htm.

8. Лисенко А. В. Дослідження та розробка заходів диверсифікації діяльності будівельних підприємств. URL: http://eprints.kname.edu.ua/52119/1/%D0%A1%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_2019_%D0%91%D0%90%D0%92%D0%A3%D0%A1%D0%95%D0%A0-145-148.pdf.

9. Захарін С. В. Економічна диверсифікація як ефективний механізм забезпечення розвитку підприємства. *Вісник КНУЕД*. 2012. № 1. С. 139–145.

10. Банкруцтво підприємств будівельної галузі: стан, проблеми і шляхи їх вирішення : монографія / Бабаєв В. М., Торкатюк В. І., Шутенко Л. М. та ін. Харків, 2016. 723 с.

11. Заїтова Р. Р. Корпоративна культура підприємств та її роль в економічному розвитку українських міст URL: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2014/Economics/6_154827.doc.htm.

Prav Yu. G.,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Public Administration Department, Higher Educational Institution "Interregional Academy of Personnel Management" Private Joint-Stock Company, Educational-Scientific Institute of International Relations and Social Sciences, Kyiv
ORCID 0000-0003-0701-9479

CHARACTERISTICS OF APPROACHES AND INTEGRATION IN THE INVESTMENT AND CONSTRUCTION COMPLEX

The purpose of the article is to develop the characteristics of approaches and to determine the prerequisites for integration in the construction field. It is noted that the main reasons for the insufficiently high level of development of enterprises in the investment-building complex is the inefficient system of management of integration processes. It is determined that in the production structure today is dominated by small enterprises. The essence of the integration approach in the development of enterprises of the investment-building complex is determined. It is stated that the methods of strategic management should be used comprehensively, as they affect certain aspects of the organization of investment activities of construction organizations in the complex. It is determined that merging construction organizations into a corporate structure is only advisable if the real effect of the merger is obtained. Specific features of corporate structures are considered: the majority of participants of created corporate structures are operating organizations; the effect of the set of all activities of the corporate structure exceeds the sum of the effects of each direction separately. The following approaches to assessing the effectiveness of corporate integration are distinguished: an approach related to the theory of financial management; a competitive advantage approach; an approach related to transaction cost theory and an approach aimed at building mutually beneficial long-term business relationships. The factors that influence the investment potential of the construction complex and determine the economic efficiency of diversification programs are identified. It is determined that the most important indicator of competitiveness is the share of final construction products sold by the corporation in the total sales of similar products.

The essence of the concept of "corporate culture" is considered. The main functions of the corporate structure ideology are defined: definition of corporate purpose; mobilization of corporate staff; defining clear criteria for belonging to a given corporate structure (the principle of separation of "we-they", "one-stranger"); the formation of a value system that helps in the future to choose the most appropriate methods to achieve the goal.

Keywords: construction sphere, corporate integration, strategic management, investment activity, investment-building complex, regional market.

References

1. Basenko, K.O. (2012). Formuvannya mehanizmu realizaciyi derzhavnoyi strategiyi reguluyuvannya investicijno-budivelnogo kompleksu [Formation of the mechanism of realization of the state strategy of regulation of the investment-building complex]. *Investiciji: praktika ta dosvid*, 22, 49–52 [in Ukrainian].

2. Vilgin, Ye.A. (2018). Referuvannya investicijno-budivelnogo kompleksu regionu. [Referencing the investment and construction complex of the region] *Investiciji: praktika ta dosvid*, 6, 37–40 [in Ukrainian].
3. Vilgin, Ye.A. (2014). Strategichni instrumenti derzhavnogo reguluvannya rozvitku regionalnogo investicijno-budivelnogo kompleksu [Strategic instruments of state regulation of development of regional investment-building complex]. *Investiciji: praktika ta dosvi*, 17, 115–118 [in Ukrainian].
4. Darushin, O.V. (2018). Indikatori efektyvnosti funkcionuvannya j rozvitku investicijno-budivelnoyi sferi regionu [Indicators of efficiency of functioning and development of investment and construction sphere of the region]. *Prichornomorski ekonomichni studiyi*, 30-1, 183–188 [in Ukrainian].
5. Krisko, Zh. (2012). Analiz seredovisha restrukturizaciyi pidpriyemstv budivelnoyi galuzi [Analysis of the restructuring environment of enterprises in the construction industry]. *Ekonomichnij analiz*, vol. 10, Ch. 4, 203–207 [in Ukrainian].
6. Sozanskij, L.J. (2012). Finansove reguluvannya formuvannya i vikoristannya kapitalu budivelnih pidpriyemsta: monografiya [Financial regulation of the formation and use of capital of construction entrepreneurs]. Kiev: Vid-vo Yevropejskogo universitetu [in Ukrainian].
7. Kasap, N.G. Perspektivi zastosuvannya strategiyi diversifikaciyi dlya pidvishennya ekonomichnoyi efektyvnosti diyalnosti budivelnogo pidpriyemstva [Prospects for applying a diversification strategy to increase the economic efficiency of a construction company]. URL: http://www.rusnauka.com/7_NMIV_2010/Economics/60110.doc.htm [in Ukrainian].
8. Lisenko, A.V. Doslidzhennya ta rozrobka zahodiv diversifikaciyi diyalnosti budivelnih pidpriyemstv [Research and development of diversification activities of construction enterprises]. URL: http://eprints.kname.edu.ua/52119/1/%D0%A1%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_2019_%D0%91%D0%90%D0%92%D0%A3%D0%A1%D0%95%D0%A0-145-148.pdf [in Ukrainian].
9. Zaharin, S.V. (2012). Ekonomichna diversifikaciya yak efektyvnij mehanizm zabezpechennya rozvitku pidpriyemstva. [Economic diversification as an effective mechanism for ensuring enterprise development]. *Visnik KNUED*, 1, 139–145 [in Ukrainian].
10. Babayev, V.M., Torkatyuk, V.I., Shutenko, L.M. ta in. (2016). Bankrutstvo pidpriyemstv budivelnoyi galuzi: stan, problemi i shlyahi yih virishennya: monografiya [Bankruptcy of Construction Industry Enterprises: Status, Problems and Solutions: Monograph]. Kharkiv [in Ukrainian].
11. Zaitova, R.R. Korporativna kultura pidpriyemstv ta yiyi rol v ekonomichnomu rozvitku ukrayinskih mist [Corporate enterprise culture and its role in the economic development of Ukrainian cities]. URL: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2014/Economics/6_154827.doc.htm [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 09.05.2020 р.